

Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Κυριακή 31 Ιανουαρίου 2010

Γερμανικά πλεονάσματα στην πλάτη μας

Του ΕΥΚΛΕΙΔΗ ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΥ Καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Πριν από λίγες μέρες ονειρεύτηκα ότι είχα πάει διακοπές στο Πανεπιστήμιο του Cambridge. Εκεί συνάντησα τον John Maynard Keynes, που μου υπαγόρευσε το ακόλουθο γράμμα. Σας το παραθέτω χωρίς σχόλιο.

Αγαπητέ κ. Παπακωνσταντίνου,

Σας ζητώ συγνώμη γι' αυτή μου την παρέμβαση, αλλά παρακολουθώ εδώ και καιρό το δράμα σας. Πρέπει να σας πω ότι είχα κάποιες προσδοκίες πριν από τις εθνικές εκλογές σας, όταν λέγατε ότι θα διαπραγματευθείτε με την Ε.Ε. για το πώς θα αντιμετωπιστεί η κρίση στη χώρα σας. Αλλά μετά από τις εκλογές διαπραγμάτευση δεν είδα, τουλάχιστον όπως την καταλαβαίνω εγώ από εδώ που είμαι.

Το θέμα είναι ότι για να διαπραγματευθεί κανείς πρέπει να στηριχθεί στις δικές του αναλύσεις και στις δικές του αξίες. Και μετά πρέπει να δημιουργήσει συσχετισμούς, συμμαχώντας με άλλους που έχουν παρόμοιες αναλύσεις και αξίες. Και αυτό δεν το βλέπω να γίνεται. Η Ε.Ε. αντιμετωπίζει ενιαία, και με την ίδια συνταγή, τις αδύνατες χώρες, τα λεγόμενα PIGS (Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ελλάδα και Ισπανία). Παρεμπιπτόντως, βλέπω ότι η ορθοδοξία στα οικονομικά παραμένει όσο αγενής ήταν στην εποχή μου, όταν αντιμετώπιζα στην επιτροπή Macmillan παρόμοια επιχειρήματα για μείωση ελλειμμάτων και μισθών σε συνθήκες ύφεσης και ανεργίας. Η ουσία όμως είναι ότι, ενώ εσείς αντιμετωπίζετε αυτή την ενιαία στάση σε επίπεδο ιδεολογίας και πολιτικής, δεν διαμορφώνετε μια εξίσου ενιαία απερίθωτη.

Κατ' αρχάς φαίνεται να έχετε δεχθεί το επιχείρημα ότι η Ελλάδα πληρώνει τώρα το γεγονός ότι για πολλά χρόνια κατανάλωνε πάνω από το μπόι της. Αλήθεια πιστεύετε ότι μόνο έτσι εξηγούνται τα μεγάλα ελλείμματα στα δημοσιονομικά και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών; Οτι τα PIGS έχουν τα τελευταία χρόνια ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι άσχετο από το γεγονός ότι κάποιες άλλες χώρες, όπως η Γερμανία και η Ολλανδία, έχουν μονίμως πλεονάσματα; Η Γερμανία, για παράδειγμα, το 2007 είχε ένα πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο περίπου στο 8,15% του δικού της ΑΕΠ, και από αυτό πάνω από το μισό (63,4%) προερχόταν από καθαρές εξαγωγές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Οι καθαρές εξαγωγές προς τα PIGS την ίδια εποχή αντιστοιχούσαν σε 17% του γερμανικού εμπορικού πλεονάσματος. Με λίγα λόγια, η Γερμανία εξαρτάται από τη ζήτηση που δημιουργούν οι άλλες χώρες της Ε.Ε. Να το πω και αλλιώς. Αν οι αδύνατες και ελλειμματικές οικονομίες όπως η Ελλάδα δεν είχαν την κατανάλωση και τη ζήτηση που είχαν, η Γερμανία δεν θα είχε πάει τόσο καλά.

Ας το δούμε και από την πλευρά του πληθωρισμού. Έχετε δεχθεί (ως PIGS) αδιαμαρτύρητα ότι τα ελλείμματά σας αντανakλούν μια έλλειψη ανταγωνιστικότητας, ότι η βασική αιτία έχει να κάνει με το ότι οι τιμές των δικών σας προϊόντων έχουν ανέβει

πιο γρήγορα από αυτό που ισχύει γενικά στην υπόλοιπη Ε.Ε. Γιατί δεν λέτε, αντιθέτως, ότι ο λόγος που η Γερμανία έχει χαμηλότερο πληθωρισμό έχει να κάνει με το γεγονός ότι δεν βασίζεται στην εγχώρια ζήτηση; Η Γερμανία είχε τα προηγούμενα οκτώ χρόνια χαμηλότερο πληθωρισμό από τον μέσο όρο της Ε.Ε., παρά το πολύ χαμηλό επίπεδο αυτού του μέσου όρου. Αν, δηλαδή, η Γερμανία είχε μια πιο επεκτατική πολιτική, αυτό θα ανέβαζε τον πληθωρισμό της και θα βοηθούσε τα PIGS να εξάγουν περισσότερα.

Αυτό που παρατηρώ στις οικονομίες της Ε.Ε. αποτελεί μια τοπική εκδοχή του παγκόσμιου οικονομικού προβλήματος. Και βλέπω ότι οι οικονομικές ανισορροπίες συνεχίζονται και μετά από την κρίση του 2008. Η Κίνα θα συνεχίζει να είναι συστηματικά πλεονασματική και οι ΗΠΑ ελλειμματικές; Αυτό δεν αποτελεί μια βιώσιμη λύση. Το είχα πει και στις παρεμβάσεις μου στο Bretton Woods μετά τον πόλεμο, αλλά δεν εισακούστηκα. Οι παγκόσμιοι οικονομικοί οργανισμοί δεν μπορούν να αδιαφορούν για την άνιση ανάπτυξη του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος. Οφείλουν να ασκούν πιέσεις και στις πλεονασματικές οικονομίες, όχι μόνο στις ελλειμματικές. Προβλέπω ότι πολύ γρήγορα θα υπάρξει ξανά πρόβλημα αν δεν πάρετε στα σοβαρά αυτό το δίδαγμα της οικονομικής θεωρίας.

Για εσάς στην Ε.Ε. τα πράγματα έπρεπε να είναι πιο εύκολα. Δεν μπορεί σε μια νομισματική ένωση να μη βλέπουν οι οικονομίες τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Η Ε.Ε. δεν μπορεί να λειτουργεί μονίμως υπέρ των ισχυρών, ως ένας ενιαίος οικονομικός χώρος χωρίς συντονισμό και αλληλεγγύη. Η μόνη λύση που προτείνεται για τις αδύνατες χώρες είναι μια μακρά περίοδο ύφεσης και αποπληθωρισμού. Υποτίθεται ότι με αυτό τον τρόπο -να μην κρυβόμαστε, μέσω ανεργίας δηλαδή- θα μειωθούν οι τιμές και τελικά θα γίνουν τα προϊόντα πιο ανταγωνιστικά. Μόνο που αυτή η διαδικασία παίρνει πολύ καιρό να δουλέψει, αν δουλέψει. Και συχνά εγκαταλείπεται στον δρόμο, μια και δεν αρκεί να μειωθεί ο πληθωρισμός στα ευρωπαϊκά επίπεδα αλλά χρειάζεται να μειωθούν περαιτέρω οι τιμές για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των συσσωρευμένων ελλειμμάτων όλων των προηγούμενων ετών.

Η παραπάνω συνταγή δεν μπορεί να αποτελεί βάση για διαπραγμάτευση. Για να διαπραγματευθεί κανείς πρέπει να έχει τη δική του εικόνα για το πώς δουλεύουν οι οικονομίες. Μόνο έτσι θα είναι σε θέση να αποδομήσει τις ιδέες, και άρα τα επιχειρήματα, του αντιπάλου στη διαπραγμάτευση. Μόνο με μια διαφορετική προσέγγιση θα μπορέσει να βρει συμμάχους για μια εναλλακτική στρατηγική. Η χώρα σας εισέρχεται σε μια μακρά περίοδο ύφεσης. Αν δεν αλλάξετε την ατζέντα, προβλέπω τα προβλήματα να επιδεινώνονται. Θα επανέλθω!

Με εκτίμηση, John Maynard Keynes

«Δεν χτυπάς την ύφεση με κλασικές συνταγές»

Ελευθεροτυπία, Κυριακή 14 Φεβρουαρίου 2010

Του ΕΥΚΛΕΙΔΗ ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΥ Καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Γράμμα από τον Κέινς (II)

Μας είχε προειδοποιήσει! Ο Κέινς ξαναεμφανίστηκε στα όνειρά μου με νέα επιστολή. Την παραθέτω άλλη μία φορά χωρίς σχόλια.

Αγαπητέ κύριε Παπακωνσταντίνου. Όπως είχα προβλέψει στο πρώτο μου γράμμα τα πράγματα είναι σκούρα όταν διαπραγματεύεται κανείς χωρίς αυτοπεποίθηση στις δικές του αναλύσεις και αξίες. Επόμενο ήταν το πακέτο Β' να γίνει το πρωταρχικό. Περιττό, νομίζω, να επισημάνω ότι τώρα η κατεύθυνση έχει οριστικοποιηθεί, και ότι σύντομα θα καλεστείτε να πάρετε ακόμα πιο οδυνηρά μέτρα. Μην ξεγελαστείτε από την προθυμία της Γαλλίας και της Γερμανίας να μεσολαβήσουν για μια πιο ευρωπαϊκή λύση στα προβλήματά σας. Αυτό το γεγονός δεν σηματοδοτεί μια αλλαγή πλευσης για τη μακροοικονομική πολιτική στο επίπεδο της Ε.Ε.

Δεν έχουν πάρει χαμπάρι ακόμα οι μεγάλες χώρες της Ε.Ε. ότι μια νομισματική ένωση δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την κεντρική τράπεζα να δανείζει κατευθείαν στα κράτη-μέλη που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα. Χωρίς ένα ομοσπονδιακό προϋπολογισμό που θα ενίσχυε τις περιοχές αυτές που βρίσκονται σε μεγαλύτερη ύφεση, και που το κόστος αυτής της ενίσχυσης θα μοιράζεται με περιοχές με μικρότερο πρόβλημα. Χωρίς μια ενεργή δημοσιονομική πολιτική με γνώμονα τις μακροοικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε όλη την ένωση, και όχι μόνο στις πιο ισχυρές οικονομίες. Καταλαβαίνω ότι το πρόβλημά σας, όπως και του προκατόχου σας, είναι ότι συμβουλευέστε από οικονομολόγους που για δύο δεκαετίες συμπεριφέρονται ως εάν να μην γνωρίζουν αυτές τις απλές αρχές οικονομικής θεωρίας. Στην Αμερική, για να μην μιλήσω για τους λίγο πιο πιστούς οπαδούς μου, όπως ο Paul Krugman και Joseph Stiglitz, ακόμα και ο δεξιότατος ρεπουμπλικάνος οικονομολόγος Martin Feldstein είχε προειδοποιήσει πριν από χρόνια ότι έτσι που σχεδιάστηκε η Ε.Ε. θα αντιμετώπιζε τεράστια προβλήματα με την πρώτη σοβαρή ύφεση. Τους συμβούλους μας, όπως και τους φίλους, τους επιλέγουμε πιο προσεκτικά!

Οι Γαλλία και Γερμανία φοβούνται ότι οι δικές τους τράπεζες είναι εκτεθειμένες στα ομόλογα του ελληνικού κράτους. Επίσης ανησυχούν για την επέκταση των κερδοσκοπικών επιθέσεων σε άλλους αδύνατους κρίκους. Θέλουν να αποφύγουν το χλευασμό που θα εισπράξουν αν αναγκαστείτε να πάτε στο ΔΝΤ. Αλλά αυτό που θα σας προταθεί δεν θα είναι κάτι καινούριο. Θα έχετε κάποιες δανειακές διευκολύνσεις με αντάλλαγμα μέτρων στην ίδια κατεύθυνση. Στη λάθος κατεύθυνση δηλαδή.

Μου κάνει εντύπωση πόσο η δικαιολόγηση αυτής της κατεύθυνσης μοιάζει με τα επιχειρήματα που αντιμετώπισα τις δεκαετίες του '20 και του '30. Όπως ξέρετε, από τις διαμάχες εκείνης της εποχής και την αποδόμηση των επιχειρημάτων των «κλασικών οικονομολόγων» βγήκε η γενική μου θεώρηση για την οικονομική πολιτική. Επισημαίνω ότι ο γνωστός ιστορικός Eric Hobsbawm έχει γράψει ότι μία από τις πιο δυσάρεστες και μη αναμενόμενες εκπλήξεις του τέλους του «σύντομου εικοστού αιώνα» ήταν η επιστροφή των δογμάτων των κλασικών οικονομολόγων.

Ας πάρουμε, ως παράδειγμα, το επιχείρημα ότι η ύφεση φτάνει προς το τέλος της και ότι το μεγάλο πρόβλημα τώρα είναι πώς θα ξεμπλέξουν οι χώρες από τα μεγάλα ελλείμματα. Οι αγορές φοβούνται ότι τα δημοσιονομικά προβλήματα των χωρών είναι εκτός ελέγχου και ότι έτσι θα ανέβουν τα μακροπρόθεσμα επιτόκια. Με αυτό τον τρόπο η ψυχολογία των επενδυτών, ευαίσθητα πλάσματα που είναι, θα καταρρέει με αποτέλεσμα η όποια τόνωση από τις δημόσιες επεμβάσεις να εξουδετερώνεται. Αρα είναι απαγορευτικές παρεμβατικές πολιτικές όπως οι δημόσιες επενδύσεις.

Πώς είχα αντικρούσει τέτοια επιχειρήματα τότε; Είχα πει ότι ο λόγος που θέλουμε χαμηλά επιτόκια είναι επειδή θέλουμε να κάνουμε πράγματα. Αν σταματάς να κάνεις πράγματα για να μειώσεις τα επιτόκια, τότε βλέπεις τον κόσμο ανάποδα! Και το πρόβλημα σε μια ύφεση είναι ότι κανείς δεν κάνει πράγματα. Δεν αμφισβητώ ότι όταν ξανά πάρει μπρος η οικονομία, όταν θα πλησιάζουμε την πλήρη απασχόληση, μπορεί να έχει η οικονομία ακόμα προβλήματα ελλειμμάτων και χρέους. Αλλά ο καιρός να αντιμετωπίσεις αυτά τα προβλήματα είναι όταν έχεις ξεφύγει από την κρίση, όχι στη μέση της κρίσης.

Καταλαβαίνω, επίσης, ότι πολλές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, αλλά και η Ελλάδα, δεν αποταμιεύουν αρκετά. Και σε σας είναι πειστικό το ασφαλιστικό πρόβλημα. Αλλά και πάλι δεν μπορείς να ασχοληθείς με το ύψος των αποταμιεύσεων σε μια ύφεση. Είχα επισημάνει τότε ότι σε μια ύφεση μια απόφαση να μην πας σε ένα εστιατόριο σήμερα δεν ισοδυναμεί, όπως ισχυρίζονταν οι κλασικοί οικονομολόγοι, με μια υπόσχεση να πας αργότερα. Μπορεί να σημαίνει, αντιθέτως, ότι απλώς μειώνεις τέτοιου είδους εξόδους, απόφαση που μεταφράζεται σε μείωση της συνολικής ζήτησης και άρα σε εμβάθυνση της ύφεσης. Σε μια οικονομία με χρήμα, οι αποταμιεύσεις δεν μετατρέπονται αυτομάτως σε επενδύσεις.

Τα μέτρα που παίρνετε, και αυτά που θα πάρετε, τροφοδοτούν την ύφεση. Το ίδιο ισχύει και για τη μείωση μισθών. Αυτό που ισχύει για μια επιχείρηση, ότι μπορεί να κερδίσει σε όρους ανταγωνιστικότητας με μείωση μισθών, απλώς δεν ισχύει όταν το κάνουν όλες οι επιχειρήσεις. Και σε μια ύφεση, όπου, όπως στη δική σας περίπτωση, η ανεργία και άρα ο φόβος καλπάζουν, δημιουργείται ένα κλίμα στασιμότητας, όπου οι επιχειρηματίες δεν επενδύουν, οι εργαζόμενοι δεν αναβαθμίζουν το ανθρώπινο κεφάλαιό τους, και, γενικώς, κανείς δεν παίρνει το παραμικρό ρίσκο.

Τα επιχειρήματά μου δεν κέρδισαν την εποχή του μεσοπολέμου. Αλλά να θυμίσω ότι πουθενά δεν ξεπεράστηκε η μεγάλη ύφεση υιοθετώντας τις συνταγές των κλασικών οικονομολόγων; Να θυμίσω επίσης ότι στη Βρετανία η Εργατική κυβέρνηση

διασπάστηκε όταν ο πρωθυπουργός Ramsay MacDonald αποφάσισε να μειώσει το δημόσιο έλλειμμα στο κορύφωμα της κρίσης, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψει το κόμμα του για μια κυβέρνηση εθνικής συμμαχίας με τους συντηρητικούς; Και βεβαίως λίγα χρόνια αργότερα οι συντηρητικοί πέταξαν τον MacDonald στον κάδο των απορριμμάτων. Έχετε προειδοποιηθεί!

Με εκτίμηση

John Maynard Keynes